Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 18 МАРТ, 1989 ШУ. ★ № 33 (7691). ★ Мах 3 кеп.

Яхьа дневник

ЛаьрхІар кхоачашду

Карарча пятилетка хьалхарча пиш шера паччахьалкхенна хьайбай продукци дІаялара планаш кхоачашъяйнзар Сунженски района «Победа» колхоза коллективо. Цхьабакъда, соахкаръяр кхыметтел тІехкхоачашйир. Балха темпаш кхы а лакхъянь къахьегаш хьайоагІа из укх шера а.

Январь бутт болалуш цар дош деннадар паччахьалкхенна шура, дулх дІадалара хьалхарча квартала планаш СССР Лакхехьарча Совета депутаташ хоржача дийнахьа — 26 марте яь яха. Дагалаьцар кхыметтел тІехкхоачашдир. Масала, кхаь бетта заданех доагІа 60 тонн дулх февраль чакхбоалаш дІаделар, хІаьта 360 тонн шура (иштта яр план) ворхІагІча марте. Таханарча дийнахьа 400 тонн гаргга дІаеннай из. ХІаьта хоржамаш хургдолча дийнахьа из цифра 460 тоннага кхоачаш дегІая мегаш я.

Иштта толаме къахьега вІаштІехьдоалийт хІанз хІара саго ше хьа мел дер цунах бехктокхам кхетабеш хьадендаь.

Доярккашта юкъе къаьстта белгалбаха боагІа, кхаь бетта план 646 килограмм йолаш, 16 марте хІара кхоабача Іаттагара эзар килограмм яьккха А. Киселева, 924 килограмм — А. Албакова, 909 килограмм — Р. Яндиева, 854 килограмм — М. Албакова, 840 килограмм — Б. Хаюрина. ХІаьта планех лоархІа ца еш цхьаккха яц доярккашта юкъе.

Декхараш тІехкхоачашдеш къахьега доккха новкъостал ду царна скотникаша М. Дайшигова, М. Аракеляна, Х. Мержоева, ферме доакъар хьатІакхухьаш болча механизатораша В. Четникова, А. Попова, М. Бугаева, М. Чечелова, кхычар.

Деша дай бац

Геттара низткъала чакхдаьккхар Грозненски района хьайбаш леладераша дІадаха шу. Курал е йиш йолаш бацар уж дулхи шурен дукха даьккхад аьнна. Цу хьакъехьара планаш кхоачашъе аьттув балазар. Низткъала кхоачашйир хьайбай продукци йохкара план.

ВІалла дага ца хиннача бесса эсала дІадоладаьд района хьайбаш леладераша ер шу. Январе - феврале цар паччахьалкхенга ехка шура шу хьалха хинначул 250 тонн кІезигагІа яр.

Эггара новкъагІа дар фуд аьлча, из да дІадахача шера дика болх беш хьаенача коллективаша шоаш хьалаьца доазонаш укх Іай дІахецар, уж чІоаггІа тІехьашкаялар. Иштта хилар «Советская Россия» яхача колхоза кІийлен тІа хьаяьча агрофиртІа хьаяьча агрофирма хьайбаш леладераща. Соахка шоаш даьчох ах де а мегадац царна. Сов дукха хестабарах, тайп-тайпара совгІаташ телара бІарг хиннабий а хац...

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета Пленумах бола ИНФОРМАЦИОННИ ХОАМ

1989 шера 16 марта КПСС ЦК Пленуме ювца йолайир «ХІанзарча хьалашкарча КПСС аграрни политиках» КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева яь доклад.

Пренешка къамаьлаш дир: В. И. Потапова — КПСС Иркутски обкома хьалхарча секретара, Е. Е. Соколова — Белоруссе Компарте ЦК хьалхарча секретара, Д. К. Моторне — Кирова цІерагІча колхоза председатела, Украински ССР, А.-М. К. Бразаускаса — Литва Компарте ЦК хьалхарча секретара, В. К. Месяца — КПСС Московски обкома хьалхарча секретара, И. И. Лукинова — ВАСХНИЛ академика, Украински ССР Іилмай Академе экономика Іилмая-тохкама института директора, Н. А. Назарбаева — Казахски ССР Министрий Совета председатела, Ю. И. Литвинцева — КПСС Тульски обкома хьалхарча секретара, В. С. Мураховске — СССР Министрий Совета Председатела хьалхарча заместителa, СССР Госагропрома председатела, Е. И. Чазова — СССР унахцІено лораяра министра, Н. И. Малькова — КПСС Читински обкома хьалхарча секретара, Р. Н. Нишанова — Узбекистана Компарте ЦК хьалхарча секретара, А. В. Власова — КПСС ЦК Политбюро членалла кандидата, РСФСР Министрий Совета Председатела, И. С. Болдырева — КПСС Ставропольски крайкома хьалхарча секретара, К. Махкамова — Таджикистана Компарте ЦК хьалхарча секретара, Н. В. Геллерта — Амангельды цІерагІча совхоза механизатора, Казахски ССР, А. А. Ананьева — «Октябрь» яхача журнала керттерча редактора, В. И. Вяляса — Эстоне Компарте ЦК хьалхарча секретара, Ф. В. Попова — КПСС Алтайски крайкома хьалхарча секретара, И. Г. Грищова — Украина Компарте ЦК секретара, Н. В. Переверзевас — «Ленина никъ» яхача колхоза механизатора, мастерахьехамчас, Ростовски область, Н. М. Ольшанске — СССР минеральни удобренеш арахецара министра, И. И. Кухара — колхозий союзни совета председатела, Владимир Ильича цІерагІча колхоза председатела, Московски область, А. А. Никонова — ВАСХНИЛ президента.

Дош хаддаш къамаьл дир КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева.

Дийцача дешах шерра соцам тІаьийцар Пленумо, из кепайоазон тІа арабоаккхаргба.

Пленуме къамаьлаш даьча КПСС ЦК членаша В. П. Тихомирова — Владимир Ильича цІерагІча Московски электромеханически заводa токара-расточника, В. А. Петрова — «Малышева цІерагІйола завод» яхача производственни объединене токара г. Харьков, В. А. Затворницке — «Мосстрой» проектно-гІишлон объединене комплексни бригада бригадира, В. С. Чичерова — «Ленинградский металлический завод» яхача производственни объединене слесарий-сборщикий бригадира, В. И. Плетневас — В. И. Ленина цІерагІча Костромски льнокомбината ткачихас, КПСС ЦК членалла кандидата В. Р. Паршинас — «Детскосельский» яхача совхоза бригадира-баьцадаараш леладечо, Ленинградски область, КПСС Центральни ревизионни комиссе члена В. С. Одобескуса — «Зориле» яхача Кишиневски производственни кога гІирс беча объединене раскройщицас, кхыболча новкъосташа предложенеш йоалайир КПСС ЦК члена Б. Н. Ельцина даь цхьадола къамаьлаш дийца а дийца, мах бе, аьнна, царна хетачох, уж къамаьлаш ЦК политически установкашта, партийни этикана а КПСС уставни нормашта а духьала да.

Пленумо динза даргдоацаш лаьрхІар КПСС ЦК члений, составерча комиссена из дош чІоаггІа тахкар тІадуллилга а, хІаьта шин выводех КПСС ЦК аргІанарча Пленумага хоам белга а.

Цу тІехь шиь болх чакхбаьккхар КПСС ЦК Пленумо.

Дика кийчо йир Надтеречни района къахьегамхоша гота дІайолаяра. Ханал хьалха тоаянь кийчон мугІаре дІаоттайир еррига техника, тоъал Іалашдир тІадакa, лаьргa диллача лакха кондицийола тайп-тайпарча культурай ги, эша удобренеш, кхыдар. Цу дерригне вІаштІехьдалийтар техника араяккха йиш йолаш лаьтта кІезиг-дукха докъалушше а бІаьстан кхашкара балхаш дІадоладе.

Балха норма кхоачаш ца еш цхьаккха механизатор вац царна юкъе. ХІаьта а къаьстта белгалвакхха воагІа яхье хьалхалатташ вола къахьегама ЦІеча Байракха ордена кавалер Солтыханов Вахди.

СУРТА ТІА: «Минеральный» совхоза механизатор В. Солтыханов.

М. САИДОВА сурт.

НГІАССР Министрий Совете

Укх шера 14 марта хиннача заседане Нохч-ГІалгІай АССР Министрий Совета Президиум хьежар 1988 шера республика халкъа боахамерча керттерча балха къахьегамхой тІерабоахаш хиларах долча дешага.

Белгалдаьккхар республика правительства решенеш кхоачашъеш городской районни халкъа депутатий Советий исполкомаша, НГІАССР министерстваша, ведомстваша, объединенеша, предприятешен организацешен болхлой керттерча балха кІезигагІа тІера боахаш хилар. Бакъда, уж хІанз а дукха тІерабоах. 1988 шера нах тІерабоахаш 203 эзар сагади хилар, хІара дийнахьа 700 сагага кхоачаш нах керттерча балха тІерабахара нийсса хул из.

Дукха нах тІерабоах юрта боахама, сомийи баьцадаарийи базашта а хранилищешта а, объекташ хьалъеча, городской территореш тоаеча, пионерски лагерашка болх беча новкъостал дара.

Ца могийтташе, хІанз а балха хана массе тайпа слеташ, семинараш, собранеш, совещанеш ю. 1988 шера цу гІулакхашка дІадахийтар нийс эзар сага-ди.

Дукха балха ха йоаю военкоматашка, халкъа судашка, чурча гІулакхий органашка нах тІакхувлаш. Цу ведомстваша доадир 97 эзар сага-ди, вешта аьлча, 1988 шера доадаьча дерригача деноех 47,8 процент. Из хул хІара дийнахьа керттерча производстве 300 саго болх ца бара нийсса.

Эггара дукхагІа промышленноста, транспорта, гІишлош еча предприятешкарен организацешкарен болхлой шоай гІулакха декхараштара тІерабоах, цунца дувзаденна дикка затраташ ю. ДІадахача шера уж хилар 1705,8 эзар сом, цох керттерча балха моттигера доагІа, саг кхычахьа болх беш волча хана луш хинна, дІаденна алапи 1667 эзар сом а долаш.

Министрий Совета президиумо белгалдаьккхар республике къахьега дукха а мукъа нах болча хьале эзараш бола болхлой керттерча балха тІера а боахаш, къаьстта юрта боахама, базашта, складашта, баьцадаарий хранилищешта, кхычарна новкъостал де ахийтар нийса ца хилар. Совмина президиумо халкъа депутатий городской, районни Советий исполкомий, министерствай, ведомствай, объединеней, предприятей, организацей кулгалхой теркам тІабахийтар НГІАССР Министрий Совета 1988 шера 27 декабрера соцам бизза кхоачашбеш ца хилара, республика къахьегамхой производствана тІерабоахаш хилара, дикагІйолча предприятей опыт хьа а нийца, промышленноста, гІишлош еча, транспорта предприятей болхлой керттерча балха тІера а боахаш, новкъостал де ухийталга цІендаь дІадаккха декхарийла а бир.

НГІАССР юстице министерствана (нов. Албастовна), НГІАССР чурча гІулакхий министерствана (нов. Чернышевна), НГІАССР военни комиссариата (нов. Куницына) тІадиллад халкъа судийи МВД органий службайи, городскойя районнин военкоматий болх нах шоай керттерча балха тІара боахаргбоацаш вІаштІехьбаккха. Болхлойи гІулакхера нахи балха шоай керттерча моттига тІерабоахаш кІезигагІа ха йоаергйолаш ден распорядок оттае.

Халкъа депутатий городской районни Советий исполкомашта, НГІАССР Госагропрома, цун подразделенашта тІадиллад РАПО-й, колхозий, совхозий, баьцадаарий базай, складий, хранилищай кулгалхоша иждивенчески уйла хувцаргйолаш, моттигерча мукъа болча дуккхача нахага болх байтара гІо дергдолаш гІулакхаш де.

Халкъа депутатий городской районнин Советий исполкомаш, НГІАССР министерстваш, ведомстваш декхарийла я къахьегамхой керттерча балха тІерабоахаш совещанеш, слеташ, семинараш баяха хана яра практика дІаяккха, цу хьакъехьа балха ханах дукхагІа пайда эцарах йолча партеи правительстваи йовзаш йолча решенеша яхар де.

Старопромысловски райисполкома (нов. Дзейтов), Заводской райисполкома (нов. Абдулаев) кулгалхой теркам тІабахийтаб районий цхьайолча предприятей болхлой шоай керттерча балха хІанз а дукха тІерабоахаш хилара, цига республике гІолла лаьрхІача юкъерчул 6—8-зза дукхагІа болхлой тІерабоахаш хилара.

Халкъа депутатий городской районнин Советий исполкомий, НГІАССР министерствай, ведомствай, НГІАССР агропромышленни комплекса подразделеней, кхыча организацей кулгалхошка дІахайтад балха ханах рациональни пайда эцара хьакъехьара НГІАССР Министрий Совета 1988 шера 27 декабрерча соцама, цул тІехьагІарча решенеша дІадехараш кхоачашдара шоаш та бехктокхам тІабожилга.

ГАЗЕТ ДЕШАРАШТА ХЕТАШ ДАР

Ма дувца наха дегаза дар

16-ча марте арадаьннача «Сердало» газета тІара «Халкъа фронт» яха статья йийшар аз. Цу статья тІа яздаьр нийса да—малав царех халкъа фронта викалаш баьр?! Малаш-б уж, фу деза царна? ЦаІ дар нагахьа саннa уж перестройкана тІехьа а баьнна, из перестройка дегІайоалае уж боахкаре, перестройкана мутІахьа бола нах уж баларе. Вай да а да дукха кхоачамбоацараш, тІатеІІа уйла е езаш дола хІамаш. Царех эггара лоархІамегІа дараш—наха чуІе фусамаш хьалъяр, бытовой хьалаш тоадар. иштта дуккха кхыдараш а.

ТІаккха, фуд, «Халкъа фронта» викалаш да тхо яхачар леладер? Наха юкъе цІур бехкаш, царна юкъера доттагІал толхаде гІерташ, ца эшаш йола митингаш еш, бехке бараш а боацараш а бехке бе гІерташ шоай гІулакх хьалдаккха гІерташ ба уж. Бакъда, царна из чакхдаргда аьлча бакъдац, е чакхдала йиш йолаш а дац. ХІана аьлча, хІанз вай общество дика кхетам болаш а массадола хІама кхетадеш а я.

ХІанз вайна чІоаггІа эшаш я демократи, цхьабакъда из езаш я наьха хьалаш а хьашташ а тоадара. ХІаьта, «Халкъа фронта» викалаш да тхо яхаш лелачар еш йола кІал кІийле йоаца демократен перестройкен вайна хьашт долаш яц. Цудухьа, сона хетачох, хІара саго де дезар перестройка лерттІа дегІайоагІаргйолаш цо шийгара дІадеххача бесса къахьегалга да. ХІаьта, уж тайп-тайпара йоахараш арадоахаш леларaш-м дер дайна лела нах болга массарна а ховш ма дий.

Х. АХИЛЬГОВА,
«Красный молот» завода № 1 йолча цеха комсомольски организаце секретарь.

Ер гІулакхий ха я

Укх деношка «Сердало» газета тІара аз йийшар «Халкъа фронт» яха материал. Цу тІа дувц из цІи а тилла, халкъа болча «аьттонна» лелаш да тхо, яхаш леладеча харцахьарча гІулакхех.

Шоаш демократена тІехьа ба йоах цу наха. Демократи-м духхьал митингаш ярах, наха кхоллар де гІерташ хабараш дувцарах, цІогІарч хьекхарах мича хул.

Тоъал ха я вай митингаш ю, харцахьа мел дар нийса мел доацар дувца. Амма хабараш дувцарал совгІа, уж санна болча наха перестройка гІулакхаш тоадара хьадеш цхьаккха кхы хІама дац.

«Халкъа фронт» я тхо яхаш лелараша балха тІа толамаш даьха, перестройкана долча гІулакха оарцагІбаьнна, общества нравственни хьал тоадара гІулакха даьр малагІа да?

Нийса доацар-м массенена а дика бІаргагу, из бІаргаго-м хала дац. Из дІадаккхара тІехьа де дезар да халагІа.

ТІаккха халкъа гІулакха лелаш шоаш бале, халкъ нийрчадоаккхаш, къамашта юкъера юкъ йоахаш дараш хІана дувц?

Митингаш еш йоаеча юкъа юрта боахаме, производстве болх бича мел алсамдаргдар гІулакх. ХІаьта шо-шоаш бахача моттигашка лостам бича мел цІенлургьяр, хозлургьяр юрт а город а. Уж саннадараш да халкъа эша гІулакхаш. Даьсса, кІал кІийле йоаца хабараш дувцилга, цІогІарч хьекхилга, лозунгаш деттилга дац.

Тоъаргда хІанз цІогІарч а митингаш а. ЦІенхаштгарча гІулакхий ха я хІанзара яр, цхьа сахьат а зехьа доадича тІайоагІача хана доккха зе даргдолаш эттад хьал. Цудухьа йоахараштa тІехьа а ца бувлаш, массаке а шн-ше декхарийла вар де деза-кх. Цунах дукхагІа пайда баргба массанена а.

Дуккха нах ба цар леладечох ца а кхеташ, царна тІехьа баьнна. Цудухьа дика гІулакх даьд газета редакце «Халкъа фронт» я тхо яхаш лелараш малашб а цар хьашташ миштад а доашхаш из материал кепатеха.

Ф. ЕВЛОЕВА,
Іаьлий - Юртарча юкъерча школа хьехархо.

КПСС ОБКОМЕ

НОЖАЙ-ЮРТА, ВЕДАНА, СОВЕТСКИ РАЙОНАШКА ТОКХАМАШ ХИЛАРАХ ДАЬННА ЗЕ ДІАДАККХАРА ДЕ ДЕЗАРЕХ

КПСС обкома бюро заседане бийцар Ножай-Юрта, Ведана, Советски районашка нах чубаха цІенош, общественни зданеш, наькъаш, коммуникацеш, электроснабжени, бувзам бохабеш токхамаш хиларах НГІАССР Министрий Совета председатела н. М. А. Керимова, КПСС Ножай - Юртеи Веденеи райкомий хьалхарча секретараша нн. Х. Г. Бибулатовеи, С. И. Самойловаси баь хоам. Цу районий нах бахача пункташка стихийни хатар хиларах даьнна зе дІадаккхараи бахача наьха вахар лертІа даккхараи сихха гІулакхаш де дезаш критически хьал эттад.

Иштта хьал оттарца дувзаденна КПСС обкома бюрос Ножай - Юрта, Ведана, Советски районашка стихийни хатар хиларах даьнна зе дІадаккхара йолча юкъа паччахьалкхен комиссена кулгал делга н. М. А. Керимовна — НГІАССР Министрий Совета председатела тІадулаш решени яьй. Комиссена юкъевохийталва КПСС обкома секретарь н. Е. В. Тумсоев. Комиссе ший болх юкъарчал доацаш стихийни хатар хиннача зоне болба.

Паччахьалкхен комиссе керттера декхар лоархІалда йохаш латтача помещенешкара, хІаьта иштта кхерамеча зонашкара Ножай-Юрта, Ведана, Советски районашка баха нах кхычахьа баха дІабохийташ сиха балхаш дар.

Республика Министрий Совета, министерстваштеи ведомстваштеи тІадуллалда цу гІулакха йоагІаш йола материальни, финансови, къахьегама ресурсаш оарцагІйоахилга. ДІахо йодача хана республика лоаман районашка бахача наха кхераме токхамаш хургдий хьожаш геофизически тохкам белга вІаштІехьдоаккхалда.

Хатар хинначара дезалаш кхычахьа сихха дІатарбе, уж керда баха хайшача бераша школашка дешилга вІаштІехьдаккха, медицински, бытовой гІулакхаш де, торговлеи юкъара кхачеи хилийта, цу гІулакха салоІача базех, пионерскии студенчески лагерех пайда эца беза. Къахьегалургдола баха нах беча балхаца Іалашбарама могга новкъостал долда.

Стихийни хатар хиннача хьем боацаш бувзам вІаштІехьбаккха, еза медицински гІулакх дара пункташ яхка, эпидемиологически хьала тІахьожам лоаттабе беза. Энерги а хий а хилийтара, наькъий еха моттигаш тоаяра, транспорто тешшаме болх бара, кхачанцеи дІайхача дуача хІаманцеи баха нах хадданза Іалашбара гІулакхаш долда.

10 дийнахьа йолча хана нах баха керда пункташ комплексни хьалъяра моттиг а лаьттан участкаш а къоастаяра, проектно - сметни документаци кийчъяра дош къоастаде.

ГІишлош хьалъяра, йохаянь нах чубаха зданеш, наькъаш, кхыйола инженерни коммуникацеш тоаяра материально - технически, финансови ресурсаш, подрядни балхий лимиташ хьожае. Эшаш моттиг эттача йоагІаш йола предложенеш РСФСР Министрий Советe дІачуле. 1989—90 шерашка Ножай-Юрта, Ведана, Советски, кхыйола районаш социально - экономически дегІаахара планаш вІаштІехьа яха.

Министрий Совета, облсовпрофа, тІадиллад йоагІаш йолча организацешеи ведомствашеи дакъа а лоацаш, зе хиннача наха материальни новкъостал дара дешаш къоастаде. Стихийни хатар хиларах зе хиннараштa новкъостал дара фонд хьаяра Жилсоцбанка республикански отделене лаьрххІа счет хьаелларах йола общественни организацей, гражданий инициатива могайойла.

Парте Ножай-Юрта, Ведана, Советски райкомашта, райисполкомашта тІадиллад стихийни хатар хиларах даьнна зе сихагІа дІадаккхара, наха баха а болх бе а, халкъа боахам болх беш хилийтара эша хьалаш хьахилийтара юрта Советий, колхозий, предприятей, гІишлош еча организацей, учрежденей низ орцагІбаккха, Нах корзагІбаргбоаца гІулакхаш деш хилар бахача нахага дІахайтара идеологически актив оарцагІъяккха.

Стихийни хатар хиларах даьнна зе дІадаккхара хьдда организаторскии политически болх бара Ножай-Юрта, Ведана, Советски партийни организацешта новкъостал делга тІадиллад парте обкома отделашта. Цу районашка боахам меттаоттабара юкъеэзача министерствайи ведомствайи партийни организацей балха тІахьожам лоаттабе боагІа.

ЛерттІа общественни порядок Іалашъелга, объекташ лораелга, наькъашка лелара кхерамзле хулийталга тІадиллад правоохранительни органашта.

Госагропромо стихийни хатар хиларах даьнна зе дІадаккхара Ножай-Юрта, Ведана, Советски районий колхозашта, совхозашта, АПК кхыча предприятешта динза даргдоаца новкъостал долда, эттача хьалашка цар болх нийса вІаштІехьбоаккхалба.

Уж гІулакхаш кхоачашдара кагирхой юкъеозаш республика комсомольски организацешка боагІаш бола болх белга тІадиллад ВЛКСМ обкома.

Республика информаце средствашa хадданза дувца доагІа Ножай-Юрта, Ведана, Советски районашка стихийни хатар хиларах даьнна зе дІадаккхара партийни, советски, боахама органаша деш дола гІулакхаш, зе хиннача наха новкъостал дара къахьегамхой оарцагІбоахача новкъостал де.

Пачхьалкхен комисси декхарийла я ер соцам кхоачашбарах хІара декадагІа КПСС обкома бюрога хоам бе.

«ЛЕНИНА НИКЪ» («ПУТЬ ЛЕНИНА») ЯХАЧА НАЗРАНОВСКИ РАЙОННИ ГАЗЕТА НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

У К А З

Къахьегамхошта коммунистически кхетам луча беркате гІулакхаш дарахи, социально-экономически культурен декхараш кхоачашдара уж оарцагІбахарахи Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла «Ленина никъ» («Путь Ленина») яхача Назрановски районни газета.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

гор. Грозный.
1989 шера 13 март.

Нов. Ю. П. ЕСИПКОНА НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

У К А З

Халкъа тІахьожама органашка дуккхача шерашка беркате болх барахи, общественни вахара юкъе хьинаре дакъа лацарахи Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла Есипко Юрий Петровича — халкъа тІахьожама Старопромысловски районни комитета председатела.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

гор. Грозный.
1989 шу 10 март.

Нов. В. Б. НАСАРДИНОВНА «НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ИСКУССТВА ЗАСЛУЖЕННИ ДЕЯТЕЛЬ» ЯХА СИЙЛЕН ЦІИ ЯЛАРАХ ДОЛА

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

У К А З

Культуре дика гІулакхаш карагІдаларахи, общественни вахара юкъе хьинаре дакъа лацарахи «Нохч-ГІалгІай АССР искусства заслуженни деятель» яха сийлен цІи лойла Насардинов Ваха Баудиновича — Нохч-ГІалгІай АССР телевиденеи радиовещанеи Госкомитета телевиденe студе керттерча режиссера.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

гор. Грозный.
1989 шера 13 март.

ВАХАРЦА ГIА БОАХАШ

«Ленина никъ» яхача Наьсарен районни газета 50 шу дизарца

Укх 50 шера цахаддаш къахьегаш хьадоагIа Наьсарерча района «Ленина никъ» яха газет. Цун оагIонашка хьежача, ше долча тайпара хьалхашка отт района къахьегамхой вахар. Шйй халонаш а шйй дика-во а тIехь.

Масса хана а хьехархо долаш, ала дезача ира дош оалаш, йоагIIача тайпара кхел еш хьадоагIа из, районни партийни организацен хьалхашка шйй декхар кхоачаш а деш. Укх мугIарий автор цунца кIезига хало Iайшарех вац. Цудухьа хургда-кх цу газета воккхагIволча вошас — «Сердалос» цун историех дош ала аьнна задани ялар а.

Истори аттачарех дац. Эггара хьалха ала лов: Наьсарерчул къегIа а тишагIа а типографи йолаш моттиг яц, аьнна. Хьалха милице КПЗ хиннача здане чу я из. Цул баьдегIа, цул ийрчагIа тхов тIатуллаш боахам-гIирс бац Наьсаре. ХIаьта а юбилей юбилей я. Таханара хьалаш а ца дувцаш дIаяха ха ювцаргья вай.

...Республика юхаметта а оттаяь, сталински репрессешта кIалхара вай даьннача шерашка (1956 — 57) «Ленина байракх» яха газет арадувл районе, аьлча тешаш бацар нах. «Мишта дувл из ара, вай Iодахийтачул тIехьагIа ара ца дувлаш социадаьдеций из?» оалар. Социадаь хиннадац. Арадийчад. ТIаккха вай Iодахийталехьа маца доладеннад из арадувла, аьнна, хаьттача жоп дала ховш саг вацар. ТIаккха кортош хьаллувца даьлар тхо, маца, мича хана хезай наха шоай районни газета хьалхара оаз? КПСС обкома, республика архивашка цун лар корайинзар тхона, Iалаьмате дукха дIа-хьа ихача, хийттача, яздича. Юххера а цхьа сийрда белгало яьлар: 1938 шера 5 мая «Наьсарен колхозхо» яхаш дола газет арадувла доладолийтийла, аьнна йола ВКП(б) обкома постановлени йолга хайра тхона. ТIаккха постановлени-м постановлени ма йий. Газет ше мичад? Мичай цун хьалхара номер?

ЦIаькха а чакхдаьлар тхо вай йийцача архивашка хьожаш. Яцар «Наьсарерча колхозхочун» е хьалхара а е цул тIехьагIа араяьнна а номер.

Москва оарцагIа ца яькхача даргдоацаш дар гIулакх. Цкъаза тхоах цец а бувлар Москвера тхога каьхаташ ахийтараш: хIанзалца фу деш даьгIад шо, шоай газет кхелла ди ца тохкаш, яхаш. БоагIаш боаккхаш бехк а бар. 1979 шера мара дагадоханзар тхона из ди, Iодахийтачара вай цIадаьхка 22 шу даьлча мара...

Юххера согабалар оаха тийсача син кIерам а. Москвера хоам бера тхога: оаш лехаш долча газета хьалхара номер тхона кора а яьй, цун фотокопи кастта шоана оаха дIа а дайтаргда, аьнна. Хоам баьр яр В. И. Ленина цIерагIа йола Ерригсоюзни библиотека. Цунна доккха баркал а оалаш, фотокопи хьаягтарга а ца хьежаш, оаха газета выходной даннеш йолчча дIаяздир: газет арадувла доладеннад 1939 шера 5 январе, аьнна. «Наьсарен колхозхочун» хьалхара номер хIанз районни музее улл.

Сона дагайоагIа вай цIадаьхка юкъ. Ийрча яр Наьсаре. ИоархIаша кхаьлаяр юрташ. Назрань-м («Вокзале» оалар цох цу хана) вIалла йий ховш а яцар. Ши улица, ши предприяти — мельзаводи кирпишкаш ю заводи. Кхы хIама яцар. ХIанз «Электроинструмент» завод а трикотажни фабрика а ядача хьажкIаш дIаювра. Цу къела юккъе нийсъенна тха, журналистий, къел а яр. Яздe ховш дукха бацар. Баркал оалар оаха бехктокхаме секретарь хиннача юмориста Паров Сулеймана. Из вар тхо кIалхардаьхар а тха са нийдаьр а.

Чувелла саг мо вар цу хана редакце болх беш хинна саг, къаьстта тхо, къонадараш. «Перо хьакха» моттиг яцар: аз аьннача тайпара, ши предприяти мара яцар газет арадийнача юрта — Вокзале. ХIанз-м йоккха паргIато я укхазарча журналисташка: 60 гаргга промышленни предприяти, бIарчча город! бIаь совгIа улица, 20 эзар гаргга городе баха нах... Шортта къахьегама турпалхой. ТIаккха юрташ, совхозаш?

Лоацца аьлча, «Ленина наькъа», — хIанзарча газета шортта хьаде хIама да. Цо из да а ду шйй таронашка, низага хьажжа.

Цун историен оагIонашка хьежача ховргда из-м. Къаман уйлаш, халонаш-оаттонаш корайоагIаргья цар тIара, хоалургба тишденнача, ширденнача, таханарча замаьга ца товш долча гIулакхашца цо лоаттабаь а лоаттабу а къовсам. Мел къахьийгар цо, вай цIадаьхкачул тIехьагIа цхьан юккъа дийнъеннача моллай кхелашца, урдошца, пхьенашца... Долакха-Юрт кизга дар цу гIулакха. Из я районе эггара хьалха цу тишденнача, кхыча замай гIулакхех цIенъенна юрт. Газето чIоагIа хьаллаьцар из декхар кхоачашде йолаеннача цу юрта оагIув.

ХIаьта, къахьегам, цун сийле айяр-м дувца а дезац. Дагабох наьсархошта, тахан шоай газета юбилей йолаш, шоай хьалхара Социалистически Къахьегама Турпалхой цIихеза доярка Барахоева Лемка, коартолаш кхеяь Албогачиев АртагIа (кхелхаб уж), хьажкIаш кхею Кодзоев Бахьаудин... Дукха ба уж-м, бокъонца бола шоай лаьттан патриоташ. Газета цIаккха а йицлац цар цIераш.

Ер мугIараш дешарашта дагадоха мегаш да цхьа хаттар: 1939 шу хьатIакхаччалца шйй кепайоазон дош доацаш хиннай Наьсаре?

Хиннаяц. «Сердало» газета редакцера лаьрхIа дIахьа лела журналистски бригада хиннай районашка листовкаш арайоахаш. Бетта е кIира (эшшача тайпара) цкъа кепатехе, арахецаш хиннай цу бригадо хIанзарча районни газета цхьа оагIув миссел йолча форматах хьаяь листовка. ХIара листовка шйй тематикага хьежжа цIи йолаш хиннай. Масала, «ДIаяккха дешара боадо», «Лоаман кхалсаг, — сцена тIа яла!» иштта кхыяраш. Шйй информатор, пропагандист, агитатор ца хилча яргйоацаш хиннай район. ХIанзарча наха-м Iаяха дош ца хета а мег тахан болх беш йолча Назранерча къаьнача хьаьрах. Бакъда, цу хана-м (1934-36 шерашка) йоккха Ерригсоюзни гIишло хиннай из. «Терские ведомости» яхача газето бIарчча оагIув хетаяь хиннай Назране керда йиллача хьайранна. Цо язду: «Назране хьалъяь керда хьайра ерригача вай Союзе хьалъяьча хьайрашта юкъе дикагIчарех лоархIаш я цо деча Iахьарга а из вIашагIъеллача конструкцега а диллача. «Индустриальная Назрань» аьнна, листовка арахийцай цу деша хетаяь вай ювцача «Сердало» газета бригадо а.

Хьанна ховргдар цу хана, хIанз вайна а, кепайоазон дош хиннадецаре. Джайрахье цу шерашка ГЭС йиллалга? ГЭС — лоамашка! Из хьае 230 эзар сом ахча хьадаккхалца Москвера араваьннавац цу хана ГIалгIайчен облисполкома председатель хинна Горчханов Iаьла.

Кепайоазон дош цу хана хиннадецаре наьсархошта ховргдацар, масала, Грознера Наьсаре 15 тракторист веналга. ХIана аьлча, фусамдай из техника Iаяха дукха йовзаш хиннабац цу хана.

ТIаккха лаьттан са (аз-м наьха са аргдар цох), Алханчуртски канал? Районни газет арадувла доладеннача хьалхарча шерашка ахка доладаьд из районе. Цун цхьан дюкере аьшка-бетона «педа» юкъе цхьа каьхат доал (исторически справкашка диллача). Канала 100 шу дузача дийнахьа хьадаккха дезаш да из каьхат. Цу «педачу» доаллача каьхата чулоацам хац сона. Бакъда, из канал аьхкача болхлоша цу хана вай тIехьенга кхайкадергдар-м ха хала дац: «Къамий доттагIлен хьоаса хилба хьох». Аз иштта чулоацам бужабаьб цу каьхата, А. С. Серафимовича произведенешка ладувгIарца. Из канал доаккхача хана Наьсаре хиннав А. Серафимович. Ше цу канала йисте даьхача денох лаьца яздаь дувцар а да цун.

Тахан цу газета 50 шу дизача хана ала лов: «Района къахьегамхошта дагардар хьал а лоацаш, перестройка никъ дIабахьа низ хилба хьа, районка».

М. ЗАНГИЕВ,
тха собкорр.

Дукха ха яц Грозненски «Автоспецоборудов а н и е» яхача опытно - экспериментальни заводе Федосеев Александр Ивановича кулгалду токарий бригада вIашагIъелла. Бакъда, хIанзлехьа а шийна тIадиллача моллагIча декхарах лоархIаергйолаш я бригада, цунна карагIдоал пачхахьалкхен заданеш массаза а толаме кхоачашъе.

ДIадахача шера хьинар кхо ца деш. план 103 процент кхоачашйир цар. ХIаьта къахьегама овсарле хIама ца эшшаш 3 процент лакхйир.

Укх шера январе — феврале план 101.5 процент кхоачашйир бригадо.

КХАЬННЕ ДЕР ДУ

Соахка механически цехе вIашагIъеллар токарий кхо бригада.

— Из вIашагIйоллара фу бахьан дар? — хьаттар аз цеха начальникага В. М. Бредихинга.

— Участке кхо бригада лелаяро цхьаккха пайда лацар. Лоацца аьлча. хьалха цу кхаь бригадо деш хиннachул дуккха дукхагIа ду хIанз вIашагIъеллача цхьан бригадо. Цу бригада оаха керте оттавир дукхача хана денз цеха токаралла болх баь къона специалист Федосеев Александр.

Бригадни хьисапе къахьегам вIаштIехьбаьккха болх беш я Федосеева кулгалду коллектив, хIара дийнахьара нормаш 110—115 процент кхоачашъю цо.

— Эггара хьалха хIаранена шийгара дика масал гойташ хила веза бригадир, — йоах Федосеева, — Аз айса балха тIа хьокхам баларга хьежжа мара дика леларгдац бригадера гIулакхаш.

Иштта бригадера болхлой а ба йоккха балха говзал йолаш, цаI шоллагIчун метта дIаотталургволаш. Уж ба шоай декхараш дика кхоачаш а деш, социалистически яхье хьалхалатта токараш А. Мусаев, О. Косарев, Ю. Роменский. С Алымов.

Ч. МАГОМЕДОВ.

ХОРЖАМАШТА НАКЪАДОЛХАШ

НАЬХА ТЕШАМ БЕННАР

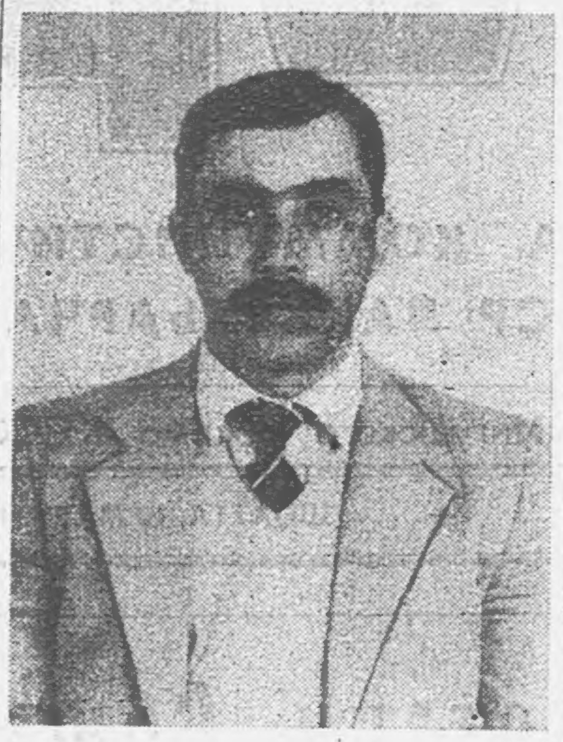

ЦIаккха а хиннавац Галаев ГIапура Хасен шйй новкъосташта а шийца болх беча наха а юкъе белгалвала гIерташ. Цун оамала керттера белгало — кхычарна нийса хилар. Дале а, ше болх беча коллективе моллагIдола лоархIаме дош эттача нийсадари динза даргдоацари хьаллаца, бакъволчун гадаккха хов цунна. Майрра а шеко йоаццаш а ала йиш я, Хасен хьинаре вахара позици йолаш саг ва, аьнна.

Галаевх йоахка дика оамалаш зийра цо болх беча «Малгобекнефть» яхача мехкдаьттеи гази йоаккхача управлене йоаккхача интернациональни коллектива кулгалхоша, специалисташа, болхлоша. Цунца дувзаденна дар № 398 йолча Сунженски территориальни хоржамий округа окружной хоржамий комиссе собране СССР халкъа депутаталла кандидат веш цунна регистраци яр а. ХIанз хоржамашта хьалхарча кампане хьинаре дакъа лоацаш ва Галаев.

Хасена биографи дIайолалу нохчий а гIалгIай а къамах болча цун нийсархой яр санна. Из ваьв Казахски ССР Целиноградски областа Шортандински района Байкальское яхача юрта. Цун дай, кхыбола гIалгIай санна, бехк боацаш мехкара а баьха, укхаза Iобоалабаь иттлагIа шу доладенна ха яр из.

Хасен ваьча шера кхелхар «халкъий да» Сталин. Изи цун гонахьара гIози бар вайнаха а дуккхача кхыча къамашта а доккха Iазап тIаоттадаьраш, «даьхе ехкараш» яха бIеха цIи царна качъэлларaш. ТоIабаь баьхкача наха цхьацца паргIатонаш елар. Кхо шу кхы даьлча меттаоттайир Нохч - ГIалгIай республика а.

Дика дешаш чакхъяьккхар Хасена СурхотIара юкъера школа. Цига вахар ВЛКСМ мугIарашка. Цул тIехьагIа Советски Эскаре гIулакх деш хилар. Къахьегама никъ дIаболабир «Малгобекнефть» НГДУ скважинашта капитальни лаьттан кIалхарен ремонт яра волча бурувдеттачун гIонча волаш. Упраплене коммунисташа зийра цун хьинар, из дог-цIена саг хилар а. Кастта парте дIанийцар къона болхло.

ХIанз Х. Галаев бурувдеттар ва. Цу цехе болх беча юкъа цо кIоаргга Iомаяьй шйй специальность, визза говзанча хинна дIаэттав. Из чувоагIача бригадо кхоачашду эггара бехктокхаме, йоккха профессиональни говзал дIаеха, керда техникеи дикагIйола технологии юкъейоалаярца дувзаденна дола декхараш. Укх тIеххьарча массехк шера цу бригадо шийна тIанйцад сероводород доалла мехкдаьтта скважинаш хьаеллари уж караерзаяри санна дола чоалхане гIулакх. Хасен керте латтача смена коллективо шйй планаш 115—120 процент кхоачашъеш къахьег.

«Х. Галаев кердадар деза, рационализаторски балха тIакхувш, шйй а шийца болх беча наьха а къахьегам нийса вIаштIехьбаккха ховш, саг ва», — иштта дешаш дIаяздаьд цун лоацчача биографе тIа.

Даьхено «За трудовую доблесть» яха медаль яларца белгалбаьккхаб Хасена хьанала къахьегам. Ца зувш дисадац цеха, района, республика общественни вахаре цо лоаца дакъа. Из ва цеха парторганизаце секретарь. КПСС Малгобекски горкома бюро член. 1985 шера денз 1988 шерага кхаччалца парте Нохч-ГIалгIай обкома член а хиннав Галаев. Дукха низ дIалу цо цеха парторганизаце болх тоабара, коммунисташта лоархIаме дола дешаш собранешка увттадара а дувцара а, цеха коллектив пачхахьалкхен планаши социалистически декхараши кхоачашде тIаерзаяра.

Дукха ха йоаццаш тIанйцача «СССР халкъа депутаташ харжарах» долча СССР Закона доккхий хувцамаш даьд хоржамий системе. ХIанз хIара депутаталла кандидат декхарийла ва хоржамашта хьалхара хаьдла программа кийчъе, из харжархошта дIайовзийта, де лерхIараш кхоачашдара наькъаш белгалдаха. Цу тайпара программа йолаш ва Хасен. Из кандидата дIайолаю укх дешашца:

— Нагахьа санна со депутаталла харже, Сунженски территориальни округе чуйоагIача районий социальни проблемаш къоастаяр сай керттера декхар лоархIаргда аз.

Боккха теркам тIабохийт Галаева Кхачан программа кхоачашъяра а. Из вай вахара эггара чIоагIагIа лазар деш а ира а дош хет цунна. Цу даькъе этта хьал унахцIена дерзадара колхозаши совхозаши шоай лоIаме хилийта, административни методаш дIаяха, арендни гIулакхаш ма хулла сихагIа а шерагIа а юкъедоаладе деза, йоах цо. ЧIоагIъе еза юртбоахама материальни база, тоаде деза баьцадаарийи сомийи продукцена транспортировка елга, из лелаелга, чакхйоаккхалга.

Кандидата теркам тIабохийт къахьегамхой хьал-таро тоаяра, соцкультобъекташ хьалъяра, хIара дезал къаьсттача фусамца Iалашбара. Ше депутат харже, цу хьакъехьа шйй низ дIа мел кхоачаг де кийча ва из.

Къаьстта оттаду Хасена торговлеяьхий политика реформа чакхъяккхара унахцIено лораяра дешаш. Укхаза хIанз а дукха кхоачамбоацараш да. Иштта лоархIаме да наькъаш тоалар, лоаман юрташка бахача наьха йоакхо яр, бувзама коммуникацеш шеръяр.

ЛоархIамеча дешаех цаI — экологически проблема. Цу даькъе а Iалаьмате дукха да де дезаш. Алссама рузкъа, низ, хьинар эш Iалама зенаш дIададахара, унахцIена экологически хьал оттадара.

Шйй программа чакхйоалаш Галаева къаьгга дувц халкъа депутатий Советашта биззача боараме Iаьдал дIадаларах, цар материальни хьал чIоагIдарах, из де новкъостал дергдолча наькъех. Гуш да, депутаталла хержача шийна тIадужача атта доацача декхарах Хасен дика кхеташ волга а лаьрхIар чакхдаккха хьинар долаш волга а.

Дукха ха йисаяц хоржамий ди хьатIакхача. Массане а мехка дикагIболча къонгаштеи мехкараштеи тIехьа кхаж тоссаргба вай.

М. МУРАТОВ.

ШКОЛЕ ХИННА СЕМИНАР

Сунженски районерча Орджоникидзевски № 3 йолча юкъерча школе дукха ха йоаццаш гулбелар школашкара пионерий вожатеш. Белгалдаьнна дар цу школе пионерашцара болх дика болга. Из болх тоабаьр я пионервожати йола Хашиева Хадижат. Ювца аьнна оттаяь тема яр «Патриотически интернациональни кхетам балларах». Семинар кийчъеча дика новкъостал дир школерча организатора Оздоева Селимас. Школе цо болх бу кхо шу мара дац, цхьабакъда шйй балхах дика кхеташ, коллективо лоархIаш хьайоагIа из.

Хоза, безам тIабодаш яр кийчъяь класс, гуча метте яр тайп-тайпара гойтара пособеш, темах лаьца йола лозунгаш, плакаташ, хьалтеха доахкар денал, доттагIал довзийташ дола сурташ. Цхьан оагIорахьа багIар тIема ветеранаш: Дороднов Павел, Халухаев Султан, шоллагIча оагIорахьа бар Афганистане хинна бIухой - интернационалисташ: Хамхоев Башир, Хашагульгов Мухьмад, Мархиев Осман — эггара хьалха Афганистане хинна бIухо.

Эггара хьалха чубаьлар 4 «а» класса дешархой, шоашца кулгалхо Тумгоева Тайхьант а йолаш. Цар тема «Устный журнал» яхаш яр. Из хетаяьяр ЦIеча Эскаре денала. Къамаьлаш де доладелар бераш: Евлоев Жамбулата, Мержоев Фаризас, Мажиргова Зухрас, Хамчиев Iалихана Советски Эскара монтаж оттайир, йийшар стихаш, даьхар иллеш.

Школе «тIема гIулакх» хьехаш ва Расумов ИсмаIал. Из къона хьехархо балхах дика ка йоалаш ва. Районе эггара дикагIа я ала мегаргдолаш я цо тоаяь кабинет. 5 «б» класса кулгалхо а ва ИсмаIал.

Класса мероприяти «Турпала цIеро декхарийла ву» яхаш яр. Цунах лаьца докладаш йир Ганаев Зураба, Умаева Альбинас, Вышегурова Хадишата. Цар дийцар Гандаров Баматгирех лаьца. Из хиннав Афганистане шйй интернациональни декхар кхоачашдеш. Душманаша го баьчул тIехьагIа, човнаш хилча а бIарчча колонна кIалхарйоаккхаш, майрра латаш хиннав прапорщик Гандаров 1981-ча шера. Из денал гойтарах «ЦIеча Седкъа» орден еннай цунна. Гулбеннарашка дIахьекхар тIемахочун папка, тетрадаш, фотографеш, письмош, цунах лаьца йола очеркаш. Дукха ха яц 5 «б» класса пионерий отрядах Гандаров Баматгире цIи тилла.

Орджоникидзевски № 3 йолча юкъерча школе дика лоархIаш я 9 «а» класс. Цига кулгалхо йолча Балоева Зинаидас, дукха болх бу бераьшца. Дешарца, хьаькъалца, дикача оамалашца белгалдаьнна да цу классера бераш. ЧIоагIа безаме, пайдане, лоархIаме яр цар кийчъяь хинна мероприяти. Из яр «ЦIенача уйлашца ала иллеш» яхаш. Даймехка тIем тIа майра латаш байнараштa, цу бирсача хана къамашта юкъе хиннача доттагIалла хетаяь стихаш йийшар, иллеш, даьхар, докладаш йир Ганаев Башира, Вышегурова Маринас, Хамхоева Фатимас, Лорсанов Богдана, Марзиев Сергейс. Бераша дукха хаттараш дир тIема ветеранашка.

ХIаьта ветеранаша П. Дороднова, С. Халухаева дийцар тIем тIа хиннача хIамаех.

Афганистане шоай интернациональни декхар тIехдика кхоачашдеш хиннача Хамхоев Башира, Хашагульгов Мухьмада, Мархиев Османа дийцар советски бIухошта карагIдийнача деналерча гIулакхех.

Т. ХАШИЕВ.

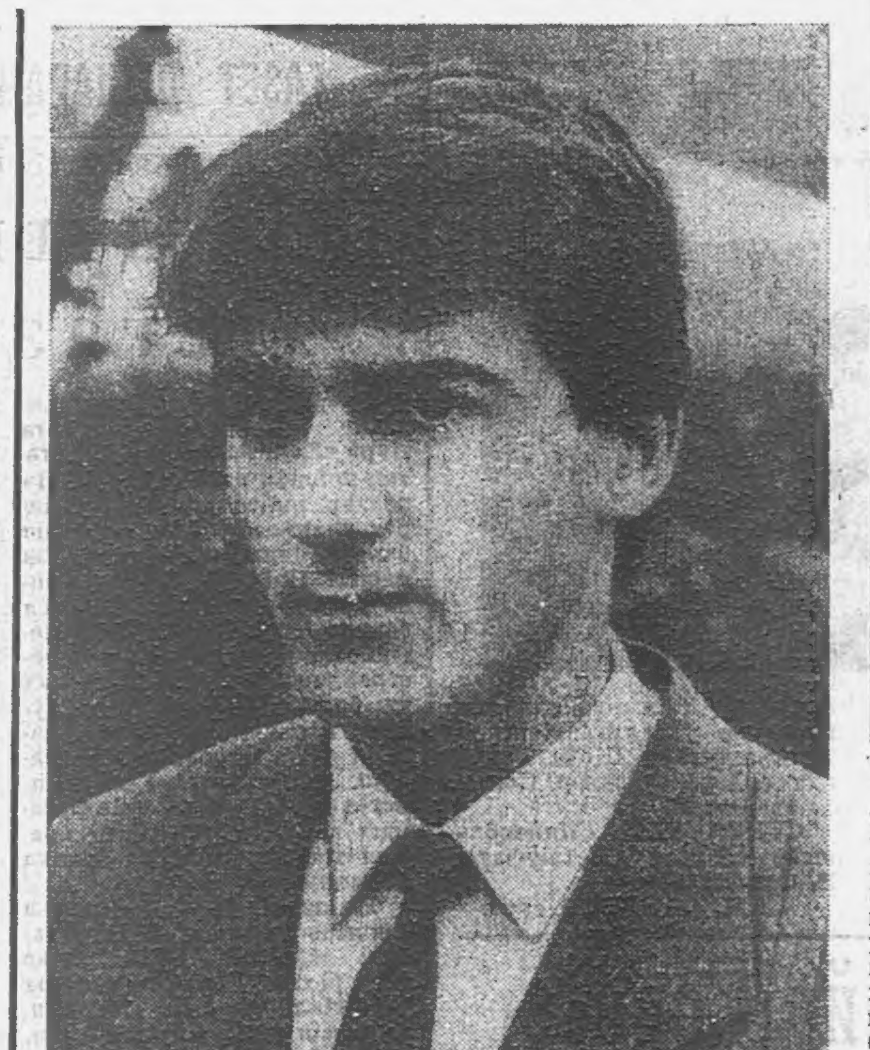

Шйй дего хьехарагIа, зIамига волча хана денз шийна чIоагIа езаш хиларах хержар С. Дадахова чурча органашка болх бара атта йоаца професси. Махачкалински университета юридически факультет йистеяьккхачул тIехьагIа балха хьожаву из Заводской РОВД следователа бехктокхаме декхараш кхоачаш де. Юххьанца денз шийна шйй гIулакх дукхадезилга, цунна ше мутIахьа хилар хьагойт къонача комсомольца. Сиххен белгалъяьххача оперативни ханашчеи тохк цо шийга дIаденна следственни делаш, сатец гIулакх долчча бесса гучадаьккха, бокъонца бехке вар белгалваьккха валлалца.

Шйй декхараш хьанала кхоачашдеш вола следователь лакхваьв балха тIа, дуккхаза белгалваьхав из РОВД а МВД а кулгалхоша доккхий, маьхера совгIаташ даларца. Лакха дисциплина, бехктокхам болаш волча С. Дадахов лоархIаме гIо ду шоай отделе болх бе баьхкача къонача юристашта. Цунгара къаьгга масал хьаэцаш а ба уж.

СУРТА ТIА: воккхагIвола следователь С. Дадахов.

Г. КУРИЛЕНКО сурт.

ПРОФСОЮЗАШИ ПЕРЕСТРОЙКЕИ

КОЛДОГОВОРА ТАРОНАШ

Производстверча хIара сага дика довз коллективни договор. Из шу дIадолалуча хана предприяте администраце къахьегама коллективаца цу шера де дезачох беш бола барт ба. Цу тIа дувц коллективана администраце де деза гIулакхаш, вешта аьлча, кердаяккха еза техника, тоаде деза къахьегама, быта, салаIара хьалаш, лакхбе беза социальни боарам, кхыдараш. Бакъда из иштта дале а, предприяте кулгалхоштеи болхлоштеи юкъера гIулакхаш къоастадеш а оттадеш а йола из инструмент цхьайолча хана лерттIа болх ца беш хул. ХIанад из иштта? Предприяте кулгалхошта административни методаш йита ца могалга дий-теш из, вешта аьлча вай дегIа ца доагIаш сайца лаьттача ханара кулгалдара формаш лелае гIертилга дий-теш из? Е профсоюзни органашта шоай гIулакх ца довзар, болхлой бокъонаш лорае царна ца магар, шоай таронаш гучаяха а царех производствана долча берката пайда эца а ца хар да-теш?

Цу дешай хьакъехьа къамаьл хилар ГI. Ахриева цIерагIча Назрановски «Электроинструмент» завода профкома председатела Х. Местоевнеи тха газета спецкора А. Садулаевнеи юкъе.

Перестройка сихъяра баькха лоархIаме гIа хилар XIX Еррigсоюзни партийни конференце решенеш, цар дIачIоагIдир вайна карагIдаьннар, дIахо йодача хана де дезараш къоастадир. Цун керттера решени я партийни боахамеи органий шошоай де дезар хаьдда къоастадар, Советий бокъонаш йизза меттаоттаяр.

Цу партконференце решенеш тIа белгалдаьккхад, профсоюзий лоархIам лакхбе безаш, наьха къахьегамеи унахцIенон лораеча, кхерамзлеи техника, социальни страховане, наьха салоIилгеи быти вIаштIехьйоаккхача цар болх хьинарегIа бе безаш хилар.

Боахам лелабара керда методаш кхоачашъяра а мохк сихагIа социально-экономически дегIабоалабара а юкъе профсоюзаша кхы а доккхагIа дакъа лаца дезилга белгалдаьккхар дIададахача шера августе хиннача ВЦСПС 3-ча пленумо.

Ховш ма дарра, укх тIеххьарча ханналца социалистически яхье республика предприятешта юкъе хьалхарчарех цхьа моттиг лоацаш яр ГI. Ахриева цIерагIара Назрановски «Электроинструмент» завод. Уж толамаш доахача кIезига лоархIам болаш дацар коллективни договора тIа оттадаьраш шинна а оагIорахьара кхоачашдар.

Заводе иштта хинна хьал цIаьхха телхар 1987 шера Пачхахьалкхен приемка юкъейоалайнча. ХIана хилар из? Завода коллектив кийчъеннаяцар иштал цIенхашта хIама кхоачашдара. Цудухьа шу дIадолалуше гучадаьлар кердача хьале цунга ма доаггIара къа ца хьегалулга. ХIалхарча квартала план 33 процент мара кхоачашъянзар. Цул тIехьагIарча кварталашка бетта йола заданеш кхоачашъешше, хIаьта ду ца деннар шу чакхдаллалца меттаоттаде маганзар. Цун бахьан дар хьалха санна коллективо болх баь хилар, вешта аьлча «фуннагIа даь а план кхоачашъяр» яха принцип лелаяр. Продукце дикал цIаьхха лакхъяккха евача эттача технологически оснасткеи оборудованни къаьна хилар, опыт йола кадраш тоъанзар, йоах профкома председатела.

ХIанзара производство — из хадданза дегIайоагIа процесс я. Цига долла хIама чIоагIа зе деза. Эггара хьалхарча аргIана теркам тIабахийта беза кадраш кийчъяра, оборудоваши эргаьккха тоаяра. Коллективни договора тIа уж ши пункт къаьстта белгалъяьккхаяр. ХIаьта кхоачашйирий уж? 1987 шера хьалхарча квартала план кхоачаш ца яро хьа ма хьоккхара, кхоачашъянзар. Цхьадолча даькъе из хилар завода кулгалхой а цун балха тIахьожам ца лоаттабаьча профкома а бехкагIа. Профком хьажа езар договора хIара пункт мишта кхоачашъю, из кхоачаш ца яра бахьан малагIа да.

1988 шера цхьоалагIча январе денз тха завод самофинансироване тIеи боахама расчета тIеи яьнна болх беш я. Завод цар тIа яьлар из хьахиннача хана денз цIаккха а ца хиннача тайпара халача хьал тIа предприяти эттача хана. Заводага хьаьрчадар Госбанка массехк миллион сом, болхлошта алапи телар из дIадалара ханаш телха а еш.

Заводо хьань изделеш потребителашка дIакхачийтара эраьхача новкъа яр, хIаьта потребителаш, «Электроинструмент» санна, хозрасчета тIа а баьнна балхаш деш бар, долче, цу изделеех доагIар хьадала могаш бацар. Завода складе Iайнаяр юхатоае еза, брак яь хинна дукха изделеш е сбыта службас дIа ца йохьийташ йисараш.

ТIехьайнсачара завод хьалтIаяккхара декхар эттар ше ма дарра предприяте администрацена, партийни профсоюзни организацешта хьалхашка.

ПланагIа дIаболабир из декхар кхоачашдара тIехьара болх. Эттача хьала саббарегIа анализ йора, хьалхашка увтта дешаш къоастадара завода коллектив юкъеэзар. Дувцилга а доацаш дукха хIама дир коллективо дIадахача шера. Керттера хьокхамаш кхоачашдир, Госбанка декхар кIеззига мара ца дусаш дIатекхар, дикка толашагIа хилар балансови хьокхамаш.

Товарни продукци арахецара план 102,6 процент кхоачашйир, хIаьта халкъа эша товараш хьадара — 101,8 процент. Бакъда, пайда бара задани кхоачашъюяланзар — 3800 эзар сома пайда бе боагIача 3309 эзар сома мара пайда банзср. Бакъда, уж хьокхамаш кхы а дикагIа хила доагIаш дар. Хиннача хьалагá диллача уж а дика дар. Иштта да цу боахаме гIулакх укх шера а. ДIадахача шера продукци лоатталра кхоачаш ца яь план 100 процент кхоачашъяьй, укх шера шин бетта задани толамца кхоачашйир. Къахьегарах хьахулашдар дукхагIа хургдар, нагахьа санна кхоачамбоацараш шоай ханнахьа дIадаха мегадаларе.

Ховш ма дарра, завода конференцешка коллектива вахарен балхеи эггара лоархIаме дешаш дувц, администрацена, профсоюзни организацена хьалхашка декхараш увттаду. Цига тIаэц шера дола коллективни договор а, дIадахача шерара иштта дола договор мишта кхоачашдаьд дувц.

Тха заводе коллективни договор чIоагIа дувц, аьлар профкома председатела, коллективо администрацегареи профкомагареи доагIар хьадех, шийна новкъа хиннар дувц, белгалйоах администрацеи профкомои кхоачаш ца еш йола договора пункташ. Майрра дувц кхоачамбоацарех.

Пайда бара план кхоачаш ца яр бахьан долаш премеш, кхы тIа луш дола алапи, совгIаташ ца хулаш дисар. Хьалха а санна, производство ритмично болх беш яц, квартала планах 40 процент яр цун тIеххьарча бетта кхоачашъе езача кхоач. Заводе хIанзалца юкъейоалаяьяц бригадни хозрасчет, хIаьта дIадахача шера коллективни договора тIа из де, аьнна, оттадир. Продукци хьаярга дIадодар 2 процент кIезигде оттадаьча метте, изделеш хьаяра дукхагIа къахьега дезаш хул.

Масала, коллектив болх беш я самофинансированеи шийга дIадодар ше меттаоттадэраи хьале. Ерригача цехашка хозрасчет юкъейоалаяь хила езаш я. Болхлочоа ховш хила еза дIайолха расходаш, цунна йовза еза из чоалхане механизм. Бакъда юкъерча звенои кулгалхошта меттел, цхьаболча, керттерча кулгалхошта а ма йоаггIара йовзац боахама чоалхане механизми хозрасчета ерригa элементаши.

Профсоюзни комитет хIанз йоккхий полномочеши бокъонаши йолаш я. Долче, декхараши бехктокхами боккхагIа ба. Тахханалца заводa профкома мегадац къахьегама дисциплина тоас, болхлой цамогаш хулга кIезигде, къахьегама хьалаш тоаде, рационализаци балха моттигашта аттестации е. Уж декхараш тIехьа а ца тетташ кхоачашде дезаш да.

ДIадахача шера прогулаш дукха йир. Укх шера уж кIезигагIа яле а, йолаш я. Бе болх боацаш бусаш моттигаш нийслу комплект кхоачашъе еза изделеш шоай ханнахьа Саратовски, Резекненски, Конаковски заводаша хьа ца йитар бахьан долаш. Снабженцаш хадданза изделеш хьаяйтара оарцагIбувла безаш хул. Бакъда, поставщикаша массаза а тIехьайоах изделеш хьаккхачийтара ханаш.

ХIанз а дика къахьегама дисциплина телхаерашца кхетама наькъаца а боацаш, административни гIулакхашца къовсам лоаттабе безаш хилар.

ДIадахача шера прогулаш ярах 16 саг балхара дIаваьккхар, 46 сага выговораш йир, 30 сага — общественни порицани. Цох гуш да профкомо боагIаш бола болх ца бар. Нагахьа санна из хьалххе а оарцагIъьнчаяларе, из ца хила мегар. Завода болхлой цамогаш хулаш дукха ха йоаю. Из хIана хулаш да хьежача гучадоал цехашка йIайха хилар кхоачамбоацилга. Вентиляционни система лерттIа болх беш хила еза, балха моттиге хьахилийта еза микроклимат, НОТ-о дIа ма деххара болхлошта аттестаци е еза. Уж хIамаш деш дац. Из бахьан долаш хьахул нервни а простудни а лазараш.

Ала йиш яц завода администраце уж хIамаш теркалдац. Цо дукха хIама ду болхлой кIезигагIа цамогаш хилийтара. Хетаргахьа, кхоачамболлаш дац уж гIулакхаш. Къаьстта теркалде доагIаш хIама да цехашка хулаш йола травматизм. ДIадахача шера 19 саг лозавир. Из бахьан долаш 700 балха ди дайра, лозабаьрашта 2428 сом дала дийзар. Къаьстта дукхагIа нах лозабир № 43 йолча, механически литейнопрессовни цехашка. Нах лозабу керттерча даькъе кхерамзлеи техника телхаярах.

Санитарно - бытовой хьалаш а тоаданза даргдоацаш да. Цох дийцар дукха ха йоаццаш хиннача заседане. Профкомо завода администрацегара хьадийхар тIехьа а ца тетташ цехашка вентиляционни система тоаеш, бытовкаш тоаеш, кхыдола балхаш деш, ВЦСПС-он нормативни документашеи дIа ма деххара балха моттигашта аттестации рационализаци еш балхаш делга.

Кхы цхьаькха дош а да договорагара договорага а доахаш, хIара шера кхоачаш а ца деш дусаш. Из да предприяте подсобни боахам хьабар. Из атта билла йиш йолаш бар. Дукха Iы йов зехьа дIаухийташ. Цох пайда эца йиш яр, хIаьта теплицаш хьаяра эша арматура заводе хьае йиш хургьяр. Пленка ийцача кхы тIа мел эшар долаш да. Теплицаш хьайоре, болхлошта хьалха хьайоала нарсаши помидораши хургьяр.

Бакъдар дувце, коллективни договор кхоачаш ца дара дуккхача а даькъе профком бехке я. Из кхоачашделга тIагIерттa администрацегара хьадехац оаха, йоах профкома председатела.

● *ВЕНГЕРСКИ ПРОЛЕТАРСКИ РЕВОЛЮЦЕ 70 ШУ ДИЗАРГА*

ВЕНГЕРСКИ КОММУНА

Кховзткъеи итт шу хьалха, 1919 шера 21 марта Венгре котъьлар пролетарски революци. Ше хиннача 133 дийнахьа кердача Iаьдала — Венгерски советски республикас — хьахьекхар кердача тайпара паччахьалкхе хьаяра венгерски болхлой класса хинна организационни низ. 1919 шера Венгре социалистически болхлой боламо кердача строя керте оттабаьб чIоагIа хьакъал дола кулгалхойи политически деятелаши. Царна юкъе вар хьалхара венгерски паччахьалкхен деятель — коммунист, европейски болхлой болама гIорваьнна викал Бела Кун. Венгерски исторе чухь советски республика ший тайпара йолча болхлой революционни паччахьалкхе — самоуправленех пайда эцаш дола пролетариата Iаьдал хинна дIаэттад. «Коммуна» аьнна, цунна еннача цIеро хьахьокхаш я цун гIоръяьнна прототип — 1871 шера хинна Парижски коммуна.

Цу исторически толама маIан къаман а халкъашта юкъерча масштабе а кхы а доккхагIа хул, арахьара а Iалаьмате халача хьалашка венгерски болхлой правительство хинналга теркалдича. Революционни правительствана тIема хано яь хинна экономически кризиса халонаш дIаяхьа йийзар, гонахьа дукхха а моастагIийн болча хьале. Социалистически революце бIубенна авангард — пролетариат, из лорае дIаэттар. Из дарца кхы а лакхагIча боараме дIахойнхьар цо XX бIаьшеренe 1848—1849 шерашка кортамукъале бахьан долаш лоаттабаьча къовсама традицеш, Венгерски советски республика вIаштIехьдаьлар экономика, социальни политике, культура даькъе лоархIаме гIулакхаш чакхдаха.

Тахан Венгерски советски республика хьаяра предпосылкаш хьалхарча даькъе венгерски болхлой класс политически дегIаена хиларах хьахинналга хьагойташ я. 1918 шера ноябрь денз 1919 шера мартага кхаччалца массай болама катализатор — коммунистий организаторски пропагандистски гIулакхаш хиннад. Пролетариата диктатура духхьал коммунисташтеи революцена тIехьа йолча социал-демократенеи карагIдаьннар хинна ца Iеш, Венгерски болхлой класса карагIдаьннар да. Класса цаI болча лоIамах хила а йоагIаш хьахиннар венгерски пролетариата политически цхьоагIо я. Болхлой Iаьдало цу цхьоагIон ларда тIа е лаьрхIача общественни хувцамий программа массане а хьаллаьцар. Къе ахархой, интеллигенци, кхыметтел цхьаццабола эпсараш тешаш бар Советий Iаьдалах. Советий Iаьдал дуней юкъерча контрреволюцеца лира къовсам лоаттабе йолаенна хинна хиларца а кхетаде йиш йолаш да из тIехьардар. Социал - демократаша хьинаре дакъа лаьцадецаре, дукххача массаша из хьаллаьцаецаре, болхлой Iаьдал оттаде вIаштIехьадаргдацар. Цун кулгалхошта могаргдацар къоаргга общественно-экономически хувцамаш де, хIаьта цхьан беттаи ах беттаи керда арми вIашагIтоха а.

ЛоархIаме моттиг профсоюзашта луш яр. Цар дош хоадамболаш дар, къаьстта аьлча, болхлой дIан-хьан бекъара гIулакхьа, бьча балхах мах луча хана, социальни выплаташ еча. Советски пачхьалкхено профсоюзашта тIадиллар кхыметтел тIема мобилизаци елга а. 1919 шера май бетта денз профессешка хьежжа вIашагIъехкар тIема подразделенеш. Венгерски ЦIеча Эскаре гIулакхаш деш яр металлургий дивизи, гIишлонхой - болхлой полк, кхыметтел официантий батальон а. 1919 шера апрель—май беттaшка профуполномоченни органаша румынски фронте бахийтара болхлой мобилизаце е лаьрхIар.

Цунца цхьана революце социальни база шеръяр къаьстта лоархIам болаш дар экономически хьинаре дакъа лоацача наха юкъе промышленни пролетариат 15 процент мара йоацача обществе. Общественно-экономически хувцамаш дара тIаерзаьлча Советски республика мероприятешка цхьатарра боарам болаш дар революционни болхлой болама традиционни хьашташ а, Советски Россе опыт а, иштта къаман хьалашка хьежжа де лерхIараш а. Кердача Iаьдало — венгерски исторе чухь из духхьашха хинна хIама дар — эггара хьалха маьхагIа юха хьа эца йиш йоацаш йоккха поместьеш дIаяьхар, оахача лаьттах нийсса ах дакъа дола ахархой дар шоай доалахьара лаьтта хьоа а ца деш. Хьаяха поместьеш коллективни доалахьа дIаелар. ЛийрхIачох, хьаяь хинна кооперативаш кхы а дукххача хана коллективни лаьтта леладара цаI мара йоаца форма а хинна дIаотта езаш яр.

Лаьтта даларга сатувсаш хинна къе нах шоай догдоахилгах Iехабелар, къеча ахархой тешам а байра. Цул совгIа Iалашо ечен арми вIашагIйоллачен нийсъеннача халонаша дIадийхар цхьаццадола низбеш дола хIамаш юкъедоаладелга. ХIаьта венгерски «военни коммунизм» Россе хиннача масштабех хиннаеце а, низбеш ялат дIачутелийтаро а, говраш дIаяхаро а, иштта арме юха а нах тIабехаро а ахархой Iаьдала духьалбаьхар. Советски республикас къахьегамхой материальни Iалашо тоаяр духьа низкъало еш йола юкъ-моттиг оттайир дукха бIаьхий боацача ремесленникаштеи торговцаштеи. Из дарах кхы чIоагIъелар Iалашо, гIулакхаш дарца ювзаенна хинна юкъ-моттиг. Цхьаболча историкий тохкамашка белгалдоаккхаш да дукха йоккха йоацача производствана национализаци яр а, ведомственни тIахьожам лоаттабара — из ца дича ца боалаш ханна даь хIамаш хинналга. Венгерски советски республика правительство практически хIамаех дика кхеташ хилара тешал да 1919 шера июль бетта цхьаццадолча хIаман тIехь юхабалар, къаьстта аьлча, лаьттан хьакъехьа. Кхыча бесса аьлча, моттигерча директореша лаьтта доацача ахархошта лаьтта декъа йиш йолаш хилар; цу гIулакхa лаьрхIа 35 эзар гектар лаьтта делар.

Венгерски советски республика интеллигенце хьакъехьа политиках аьлча, техническ специалисташи Iилманхой-естествоведаши халкъа боахам дегIабоалабара перспективни планировани яра юкъеоз. Яздархой, искусства викалаш, педагогаш боацаш социалистически культурни революци иштта шерра хьахила йиш хургъяцар. Дешанза хилар дIадаккха доладир, юххьанцарча школах 8 — шерара яр а еш. Цу кIийлен тIа хIанзарча хано дIадехарашка хьежжа йола юкъерчеи лакхерчеи образоване система хьае лаьрхIар. Книжни издательствашеи театрашеи дукххача наха юкъе культура йоаржайир.

Венгерски советски республика хьахиннача массехк беттах цу ханарча европейски болхлой болама боккхача лоархIама событи хилар. Цо тешал дир социалистически революци «духхьал эрсий явлени» ца хилара. ТIехдаьнна доккхача низаша хIама тохаш венгерски советски республика йохаяь яле а, цун хьокхамои опытои йоккха воздействи йир венгерски болхлой класса, дунен халкъашта юкъерча болама. Цун урокаш лоархIам болаш я тахан а.

Габор КРОНШТЕЙН,
венгерски публицист.
(Будапресс — АПН).

ПЛАНАШ КХОАЧАШЪЯЬЙ

Укх шера шин бетта план толаме кхоачашйир Ачхой-Мартановски района «Овощевод» яхача совхоза шурий ферма коллективо. Планах 24 тонн йохка езача 27 тонн шура ехкар цо. План 3 тонн йолаш, дулх дехкар 5,4 тонн. ХIара дехкача тонна дулха совхозо кхы тIа 4800 сом пайда бир. Шин бетта план 466 килограмм йолаш, хIара Iаттагара 498 килограмм шура яькхай. Соахка санна, укх шера дояркашта яьржача социалистически яхье хьалха латт Дудаева Зулай. Шин бетта задани 114 процент кхоачашйир цо. Цунца яхье а баьнна, дика къахьегаш ба дояркаш Мухьяднева Зина, Хусаинова Аьсет.

— ДIадахача шера дика къахьнийгар тха хьайбаш леладераша, — йоах совхоза керттерча экономиста А. Ойшаева. — Цар дика къахьегарах паччахьалкхенга шуреи дулхи дохкара планал совгIа 115 эзар сом пайда бир оаха. Иштта толаме чакхдаккха лаьрхIад оаха пятилетка диълагIа шу а.

Шеко яц, ферме хьал дика хилар. Шортта кийчдаьд доакъар, цунах кхом а беш, рационо дIадеххача тайпара, дIалу хьайбашта из. Хоржамаш хулача ден сийна социалистически яхье а баьнна, квартальни план кхоачашъе лаьрхIад совхоза хьайбаш леладераша.

В. КУРБАНОВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

ФОТОАТЛАС

ФЛОРЕНЦИ—Арно яхача додача хин йисте Итале юкъе улла город я. Из я Флоренце провинцен Тоскана областен административни, лоархIаме экономически, политическии культурнии центр.

Геттара дукха архитектурни памятникаш дола Флоренци дунен эгтара хозагIчарех цхьа город я.

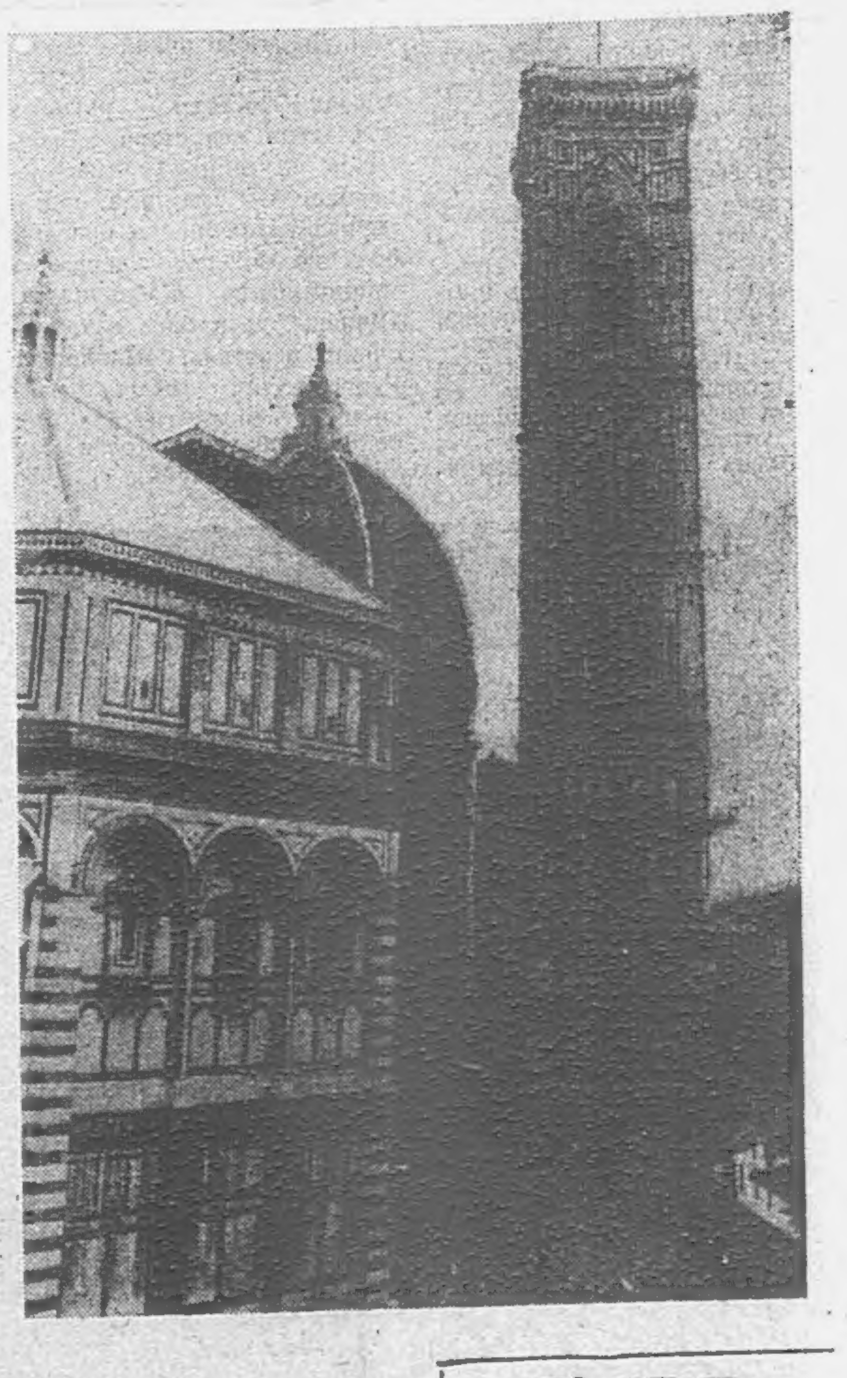

СУРТА ТIА: Флоренце архитектура.

В. ДУБИЛЕИ, А СЕНЦОВЕИ сурт. (ТАСС).

●

ФРАНЦИ. Ший тайпара символически кепе кийчъяь я Сен-Лазар яхача парижски вокзала хьалхашкара майда. Вокзала цхьан наIарашка хьалхашка латташ я вIашкаоттаяьча чемоданех йича санна йола скульптура, шоллагIа наIарашка сахьатех яь скульптура я. Шоай сахьат оаш царца нийсдойя, шун поезд цIаккха тIехьаюсаргьяц.

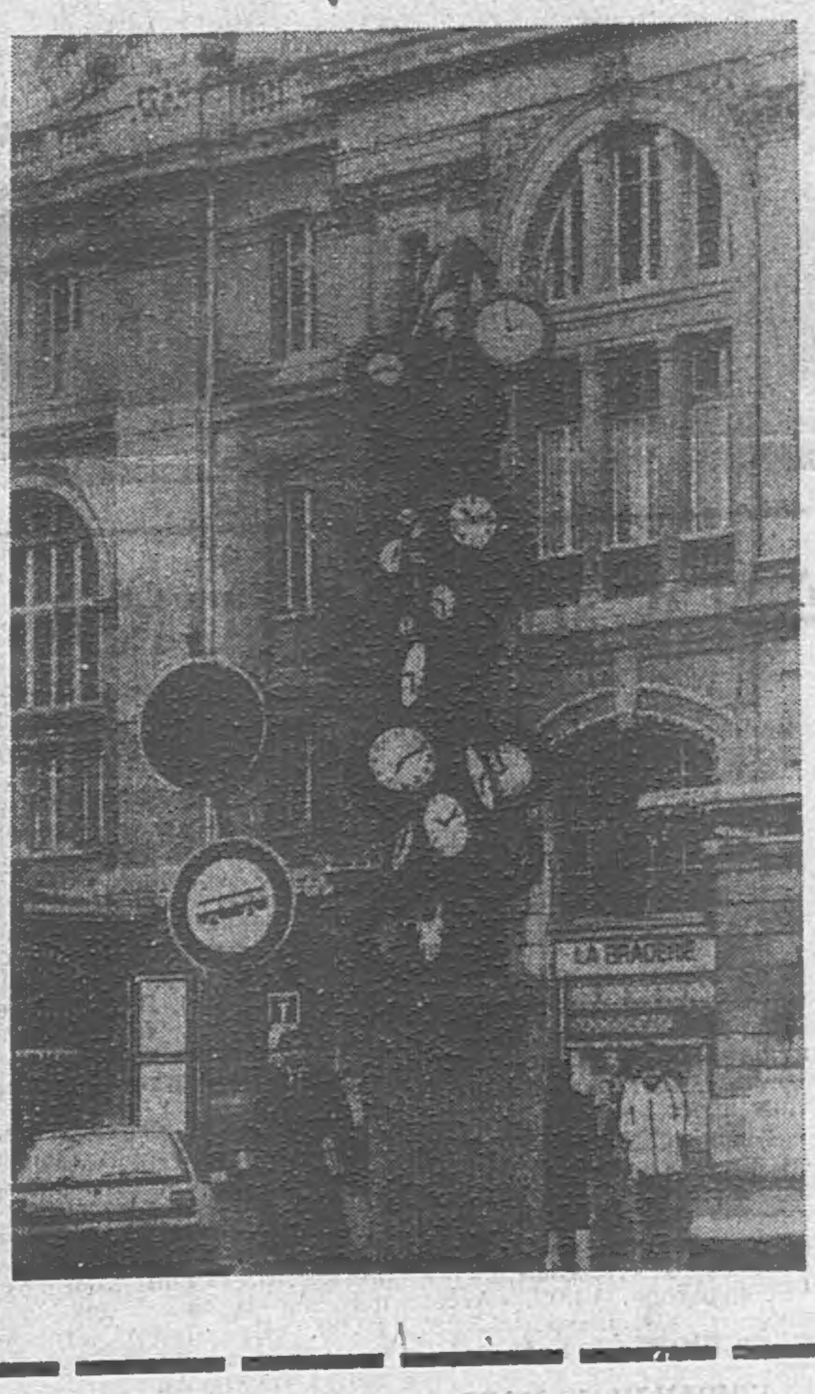

СУРТА ТIА: Сен-Лазар яхача парижски вокзала хьалхашкара ший тайпара сахьаташта хетаяь памятник.

Н. ЕРМАКОВА сурт. (ТАСС).

ЭКОНОМИЧЕСКИ ДЕШАРА—ТЕРКО

КЕРДАДАР КIОАРГАГIА ДОВЗ

Республикерча колхозашкеи совхозашкеи шерра чакхйоалаш я экономически дешара хетаяь занятеш. Укхаза кIоаргга дувц боахамаша шоаш-шоашта финансировани еш, шоашка дIадахар меттаоттадеш беча балхах, коллективни, дезала, арендни подрядаш юкъейоалаярах, кхыча лоархIамеча дешаех.

Сунженски района XIX партсъезда цIерагIча колхоза планово - экономически отдела болхлой чубагIача кабинете дукха нах бар. ТIехьагIа хайра тхона, царех дукхагIбараш цу боахама юкъерча звенои кулгалхой, специалисташ болга.

— Экономически дешара системера аргIанара заняти чакхъяккха кийчо еш да тхо, — аьлар цу отдела кулгалхочо Червинская Берта Евгеньевнас. — Из хетаяь хургья арендни подряда хьисапе болх вIаштIехьбаккхара, чекови книжка таронех пайда эца Iамара. Таханарчоа дукхагIчарна боккъонца ца ховш, тахканза дешаш да уж.

Берта Евгеньевна йоккха стаж йола экономист я. ХIаьта а къайлакхахьац цо радикальни экономически реформа кIийленаш кIоаргга Iомае ший а кхыметтел аьттув ца хиларах. ЛаьрххIа литература тоъаш дац, хIаьта республикански Госагропромера, кхычахьара хьауха документаш массехк тайпара дашха йиш йолаш да.

— Къаьстта дукха халонаш я арендни подряд юкъейоалаеча, — йоах Червинскаяс. Цхьадола договораш бIарган дIа а къайла, оттаде дезаш хул. Дусар фуд? Периодически изданех пайда эцар. мехка дикагIдолча боахамий опыт Iомаяр. Хьогвенначоа хий санна эшаш да арендах дола закон. Цо деррига а ший моттиге дIаоттадергда.

Бакълув Берта Евгеньевна. ХIанз а дукха ба аренда юртбоахамера аргIанара, ший ха хьатIакхаьчача чакхъяргйола компани я аьнна хета нах. Цхьаболчар кхы а «кIомагIа» дувц: аренда эксперимент я яхаш хабараш арадоахаш хьувз уж.

— КIезига бац хIанз а арендатораш духхьал шоашта тIабоагIа пайда мара кхы хIама дагадоаллаш бац яха кулгалхой. — аьлар Червинскаяс. — Цудухьа, наха дIахайта деза моллагIча арендаторо шийна тIазцар боккха бехктонхам болга, хьацар ца доаккхаш ахча даккха цун аьттув боацалга. Арендо лаьттан, хьайбай, къахьегама средствай визза да ву сагах, дукхагIа а дикагIа а продукци яккхара тIаерзаю цун уйла, ресурсашта кхом барга бода никъ лохийт.

Берта Евгеньевнас тхога хьагойт ше вIашагIтеха арендатора библиотечка. Укхаза да тайп-тайпара книжкаш, брошюраш, журналаш. газеташ, таблицаш, схемаш, графикаш, образецаш. Цар хьех мишта оттаде деза арендни договор, мишта е еза расчеташ, малагIа таронаш я продукци маьхалъйоаккхача. Занятешка баьхкараштa довзаргда тракторий, комбайний, автомобилий, тIехьаювзачеи тIехьатоссачеи техника маьхаш, цар габориташ.

— Дукха масалаш доаладе йиш я са, — йоах Берта Евгеньевнас,—арендни коллективаша продукци дукхагIа ца йоаккхе а, цох дIадодар кIезигдеш. Керттерча даькъе духхьалара затраташ лохьярца дувзаденна да из. Цхьайолча хана могаде йиш йолаш гIулакх да из, бакъда нийслу цу хьакъехьа гIалаташ деш а. Масала, кхаш леладераш ма хулла кIезигъе гIерт дIатовсаш йола удобренеш, гербицидаш. Цу наькъаца болх беча цхьан-шин шера боккха хьувкъам чуэца вIаштIехьдала а мег. цхьабакъда, дIахо йодача хана лаьттан низ эшалургба, оалаш ма хиллара, «остдувла» долалургда из. Пайда бу а мотташ, зе дергда арендатораша шоашта а паччахьалкхенна а. Из Iилма а дIадовзийт оаха лудувгIарашка.

Экономически дешара хетаяь занятеш чакхъяхар боахаме чIоаггIа эшаш хилара тешал да укх тIеххьарча шерашна колхозе этта хьал. ДукхагIча даькъе кхоачашъяц укхаза ялат чуэцара, доакъар кийчдара планаш. Пайда беш духхьал хьайбаш леладераш мара бацар. Цхьабакъда, карара шу цар а геттара эсала дIадоладаьд. Паччахьалкхенна дIа ца луш йисай дукхха тоннаш шуреи дулхи. Из декхар тIа-тIа докихагIа хулаш а доагIа.

— Аренда юкъейоалаярах хIанзарчоа ала хIама долаш яц со, — аьлар Берта Евгеньевнас. — Цу хьакъехьара болх дIаболабеш мара бац тха боахаме. Ханнахьа тохаденна даларе, гIулакх иштта нийрча хургдацар.

Нийсдалийта кхоачамбоацараш дIадахара беррига теркам тIабахийта декхарийла ба колхоза правлене членаш, керттера специалисташ, партийнии профсоюзнии организацеш. ХIанз деррига а цIи яьлча санна сиха де деза. хIана аьлча кастта колхоза боахама деррига доакъош арендага даха дезандаь. Цудухьа экономически дешар хьехача шоай дош ала гIерт колхоза правлене председатель Л. Бочманов, керттера агроном А. Мельников, агроном В. Панов, инженер С. Дибцев, кхыбараш.

Тхо цига а долаш дIайолаелар аргIанара заняти. Лерг дилла ладувгIаш, тIехьагIа эшаргдола йоазош деш, шоаш кхета ца даьчох цхьацца хаттараш деш багIар активи зале колхозера бригадираш, звеньевойш, зоотехникаш, ветеринараш, шурийтоварни фермай кулгалхой. Гуш дар кердачо цар теркам тIаэзалга.

М. ЭРЗИЕВ.

Дукха ха я Ачхой-Мартановски района «Самашкинский» яхача совхозе механизатораш Iомабу курсаш хьайийлла. Цу хана денз дика кийчбаь арахийцаб укхаза 600 тракторист. «Самашкинский» совхозе меттел, республика кхыча боахамашка а го йиш я уж.

ДИКА ТIЕХЬЕ

Укх шера 20 саг ва курсашка дешаш. ДукхагIа бола курсанташ къона бале а, боахаме болх беш а, дешаш а ба. Иштта мехкарий а ба цига дешаш.

— ТIеххьарча хана дукхагIа ба механизатораш хила безам бола кIаьнкаш а йиIигаш а, — йоах хьехархочо Назыров Усмана, — хIаьта тхо цунна чIоагIа мутIахьа а да.

Соахка декабре дIадоладир укхаза дешар. Теоретически программа чакх а яьккха, хIанз лабораторно - практически занятеш еш ба курсанташ.

Кастта керда механизатораш юкъе боагIаргба совхоза коллективана. ТIаккха цар вIаштIехьа даргда пятилетка диълагIча шера кхы а толамеца къахьега.

В. ВАХАЕВ.

ШИЙЛА БИЙСА

(Йистедоалар. Долалур 15-ча марта араяьннача номер тIа).

Ше саго зуй а хьожаш, шортта юртара араваьлар Махьмад. Сих-сиха гIа боаккхаш, ах километр гаргга гаьнаваьлар из. ТIехьа оарц дацар. Шийна дага а доацаш, чоабол ийцар цо. Когаш вIалла доацаш санна хетар. Уж лаьтта Iокхеташ хоалацар Махьмада.

Чукхийттача моттигашка хIанз а деррига хий чудаа кхоадаьдацар лаьтта. Цига боккха хотта хулар. Цхьабакъда, болар лаьгIдацар Махьмада. ТIа-тIа кхы а сихагIа водар из. Форда тIа талгIи санна эзараш уйлаш хьувзар цун дег чу. Наьна бIаргаш шийга хьежаш санна хетар цунна.

Дукха хий Iайнача моттиге чукхийттача кого лаккха урагIдахийта бIеха цицхаш кхийттар Махьмада батах. КIезига ха яьлча тIоадал хоаелар цунна форта тIа а, тIаккха букъ тIехьашка а. Бакъда, из теркалданзар зIамигача саго. Цхьаннахьагаьнара наьна бIаргаш шийгахьа хьахьежаш санна а хетаденна, кIирвенна дIахьалхашкахьа хьежар Махьмад. Ловсардодаш латтача лаьттара хьалъухача Iанаро кхаьла, бIарг ма кхоачча дIауяла шаьра аре мара кхы хIама дацар гуш.

Саг духхьалкхетарах, тIехьара оарц тIакхерах яр хIанз цун еррига уйлаш. Лаьца дIавугаргва из. тIаккха набахта чуволларгва. Ловча. Доллача хIаман сатохаргда цо, моллагIдола Iазап ловргда духхьал цкъа мукъагIа наьнах. Ахьмадах, ший юртхоех бIарг тохар духьа. ХIанз иштта эттад из; иштта нийсденнад.

Шортта дегIах латаш латт кIаьдвалар, езлуш йоагIа настараш а. Алхха цхьа дог да-кх даггара кIежйоахаш, детталуш ловзаш, цхьаннега кхайкаш.

Лоа деша, мукъадаьнна лаьтта кIоаргга садоахаш зовнеча оазех хьалдиза да. Махьмада лергех детталу цу илле дешаш. Из-м саг цецвала везаш хIама а дац: фаьлг санна хозача Илама юкъе хьалкхийнача сага дог ма дий цун наькха улга кIал детталур.

Цхьаннахьара пурх хьахезар. ТIаккха кхы а, кхы а, кхы а. Фу дар-те Iотебача, яха уйла цIаьхха чуессар Махьмада дег чу. Аьттехьа лохача кIотаргашта йисте гIолла шортта чакхъяьлар говрий рема. Борал лаьгI ца деш, дикка гаьнаваьлар Махьмад цу моттига.

Геттара саготду тIаювхача салтий ботинкаша. Хоттои хивои хьалйиза уж даггара цIувз. Уж шоаш йолчул шозза йоккхагIа хилча санна хеталу Махьмада. Форда тIа даьнна кема санна, паргIатта ловз цар чу когаш.

ЦIаьхха гучаяьлар юрт. Цунна бIарг тIера ца боаккхаш, кхы а сихагIа дIахьалхашкахьа ведар Махьмад. ВIалла дага а доацаш, маьженашка чубеннача кердача низо хIара минота лоацйора

ДУВЦАР

цуннеи юртан юкъера юкъ. ХIанз из шеквацар ше Караковке кхаьча хиларах.

Хьалхашкарча шин цIагIара, даггара наIарах хIама техача а, саг араваланзар. КорзагIваьнна дIаховедар Махьмад. Хий дахьаш йоагIа лакхача дегIара цхьа йиIиг духьалкхийтар цунна.

— ИиIиг, гIалгIай бий шун юрта? — ехача оазаца хаьттар Махьмада эрсий меттала.

ЦIаьхха кхерайир йиIиг цун сибато. Бакъда сиха меттаера из, безаме елаелар.

— Со я гIалгIа, — аьлар цо, — хIана яхар Iа?

Ший къаман мотт хьахезача паргIатдаьлар Махьмада дог. Цхьан юкъа йист хила ца могаш вицсар из, къамиргий лакашка фо эттача санна.

— Фадиман яха кхалсаг йовзий хьона? — хаьттар цо чIоаггIа вувхьаш.

— Ахьмад яхаш воI а волаш йий из? Цу дIарча цIагIа бах уж, — аьтта оагIорахьа пIелг дIахьекхар йиIиго.—Тхьовра коа боахкар уж дахча доаккхаш. ХIанз гуш бац.

Кхы йист ца хулаш шийна йиIиго хьийхача цIенгахьа дIаведар Махьмад. Тешацар из хулаш латтар сомагIа да, аьлча.

— Хьо малув? Укх юрта сона бIаргавайна саг мичав хьо, — хьакхайкар Махьмадага уллув гIолла тIехвоала цхьа теннача дегIара саг. — Хьавел укхаза!

Ше фу аргда ца ховш висар Махьмад цхьан юкъа. Мехкара ваьккхача дийнахьа денз цу тайпарча хаттарашка дIаIемавар из. Ше цар кIезигвелга ховше а, садеттар цо. МоллагIча кхыча къамах волча сага духьале йича, бакъвале а шийна бехк бергхиларах дог тийша вар из.

— Со дIарча цIагIара ва, аьлар цо. — Наьнаца, вешийца вах со. Хье ца теше, царга хатта.

— Хьаволе сона тIеххьа. Комендатуре болчаьна дика ховргда хьо мичахьа вах, мераIург! — мухь беттар цо. — Хьаволе! Аз набахтенчу воахкавергва хьо. БIеха хьайба!

Кер кIалтIабаьлар Махьмада уж яппараш хьахезача, кхерам бессар цун дег тIа. Ер еций набахте, кхы мишта хул из? — йоахар цун сакхетамо. Со да а да хьайба. Цудухьа укх шийлача мехка Iо а лаьллав со-м. Машарца гIулакх дIадерзарга сатувсаш, хьоаставала велар из, цхьабакъда, из аьттехьа дитацар къонахчо.

— Хьайба! Даьхе ехкар! Воле комендатуре. Хьан бокъо еннай хьона закон телхаде?

Ара хьекха мухь а хеза, цIагIара хьаараьннача нанас зийра из. Цу сахьате вайза а вайзар.

— Махьмад, са кIаьнк! — аьнна цIогIа а теха, IотIахьийдар из лохача карта тIехьашка хьуладеннача коара. Цун цIогIо оарцагIваьккхар Ахьмад а гонахьара кхыбола нах а. — Мичара воагIа хьо, са кIаьнк, ма дукха гайра хьо цу шийлача ара. Со-м хьо лейла аллийсав, яхаш, хьох елхаш ма лелий. Хьай нана яла хьа даьлаI!

Наннеи воIаи юкъе нийсвелар къонах. Комендатура, набахте, закон яха дешаш мара кхы хIама дацар цун багара хьадоагIаш. Бакъда Махьмадеи из ваьчоаи хIанз уж хазацар, уж вIашка ца кхачийта гIерташ вокхо ший низ кхоачар дешше.

— Малав ер, нани? — хаьттар Махьмада.

— ХIама ма аллалахь цунга, хIалакдергда цо вай. Колхоза хьаким ва из, цIерагIа вагарг. Тхога-м моаршал хаьттача а, юхайистхила вашац из.

— Фу хьайбай мотт ба Iа бувцар? — тIачайхар къонах нанна. ДIахьалхашкахьа а волавенна, цIаьхха бе йоаллача шода къадж Iеттар цо наьна наькха тIа.

ДIахо сатохаделанзар Махьмада. Даггара мухь беттача къонахчоа тIаволавелар из. Шийна зIамигача саго духьале ергья аьннача дагадоаца къонах цIаьхха вехар, цхьа гIа тIехьашка ваьлар из. Кхеравалар эттар цун саькхдаьннача бIаргашка. Цхьабакъда, дукха ха ялале, меттавера из, яппараш е волавелар.

— Саца, са кIаьнк, къахетам боацаш саг ма вий из, — аьнна, вийй дегIах хьаьрчар Фадиман. — Цо воавергва хьо, хIалакверг-ва.

ЭгIазал кхехкар Махьмада дег чу. Корта чу а белла, дIахьалхашкахьа гIертар из. Нанас кхетадир воI юхакъовла ший низ кхоачаргбоацалга. ЦIаьхха хьалнийс а енна, раьза йоацаш Махьмада бIарахьежар из.

— Юхавала! — чIоаггIа аьлар цо. — Ког дIа ма баккхалахь! Во вале а, хьа даь ханнара саг ма вий из.

Наьна дешаш хьахезача гIа бехкабеннача висар Махьмад. Из кхетадаь майраваьлар къонах.

— Воле комендатуре! — аьлар цо, — бIаргаш а къоарзадаь. — Духьале йой, аз набахтен чу дохкаргда хьои хьа нанеи. Аьхха!

Даггара Фадиман тIехьаелхаше, комендатуре дIавигар Махьмад. Эпсара гIирс тIабувха цхьа саг чуволча кабинете чуваьккхар из. Пена тIа хьалтеха доаллача доккхача портрета кIал вагIар эпсар. Вайзар Махьмада портрета тIа вагIа «халкъий баьчча» Сталин а.

— Деша хой хьона? — сих ца луш хаьттар эпсаро. Махьмада хьалхашка цо Iодиллар спецпереселенций «бокъонаш» тIайола каьхат. Цу тIа яздаьдар Махьмада даьр даь саг ткъаь пхе шера набахта чуволла йиш я, аьнна.

Шийга деча хаттарашга юкъегIолла Махьмада хьахозар коридора чу гIийла елхача нанас даьлагара воIах къахетам бар дехаш а адамашта доккха Iазап тIаоттадаьча «баьччана» вий кхайкаеш а.

М. КАРТОЕВ.

КНР: цифраши факташи

Дукха ха йоаццаш хиннача юкъерча боарама бераш дара хетаьлча ЕррикитайскИ совещане белгалдаьккхачох, дIадахача шера КНР 15,41 миллион саг ваьв. ХIаьта цунца цхьана, совещане белгалдаьккхар «цхьан дезале — цхьа бер» яха политика китайски юрташка йоккхача халонашца нийслулга. Из фуд аьлча, подряда ларда тIа шоай боахам лелабеча ахархой дезале дукхагIа бераш хилча, къаьстта кIаьнкаш, дикагIа хеташ ба, цудухьа правительства боарамах бераш дара тIахьожам лоаттабара тIахьнйха указаш телхаю цар. Совещане доакъошхоша вывод йир: бIаьшере йистейоалача хана, мехка бахаш бола нах лийрхIача боарамал дукхагIа хургба.

• • •

Тахан КНР болх беш я 1170 потребителий обществаш. ДIадахача шера цу обществашка кхаьчаб бахача нахагара 129 эзар лоткъам. Продукце мах лакхбаларцеи цун дикал лохъяларцеи дувзаденна деш долча лоткъамех бIаьннех 85 потребителей обществаща бакъдир. Из бахьан долаш дайна хинна 47 миллион юань юхадIаделар. ХIанз Китае оттаеш я потребителий хьашташ лораярах долча закона проект, из йихьай Ерригкитайски собране халкъа викалашта хьалхашка.

• • •

Укх тIеххьарча кхаь шера Пекине кIезигагIа да новкъа хулача хьовзамех дувла зуламаш. ДIадахача шера наькъашка хула авареш китайски столице 423 кIезигагIа хилар, кхыча бесса аьлча, 5,2 процент. Аварешка 5,7 процент кIезигагIа байра нах, хIаьта лозабаьраш — 9,7 процент кIезигагIа ба.

• • •

Антарктида къулбехьамалхбоален секторе, хьайниллай эггара хьалхара китайски массазара тохкама станце. Китайски революционера - демократа Сунь Ятсена сийна цун цIи еннай станцена. Цун хьалхарча аргIан майда 1654 квадратни метр я. Балха лаьрхIа помещенеш чуйола цун керттера здани 28 блоках — контейнерах латт, 22 блокконтейнер — общежити я. Керттерча здане чу хьайниллай Сунь Ятсена музей.

• • •

Укх шера Китае кепатеха арадаргда «Доазол дIехьарча яздархой доккха словарь». КНР 40 шу дизара хетабаь бола из капитальни болх хургба эггара хьалха Китае арахийцача доазол дIехьарча литературай исторегIа дола справочни пособи. 2,6 миллион китайски иероглифаш йолча словаре хьалхарча ханашкара денз таханарча деношка кхаччалца баьхача 80 совгIа мехкарча 1521 яздархой вахарах дувцаш да. Издани кийчдаьд КНР общественни Iилмай Академе кхыча мехкашкара литературай институто.

Синьхуа-АПН.